

2020-1

Η εφεδρεία ως αποτελεσματικός παράγοντας στρατιωτικής αποτροπής της Ελλάδας στην εποχή της οικονομικής κρίσης.

Οικονόμου Εμμανουήλ Μάριος
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η εφεδρεία ως αποτελεσματικός παράγοντας στρατιωτικής αποτροπής της Ελλάδας στην εποχή της οικονομικής κρίσης

Εμμανουήλ Μάριος Οικονόμου

Διδάκτωρ Πανεπιστημιακός Υπότροφος

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

E-mail: emmoikon@uth.gr

1. Εισαγωγή

Η αποτελεσματική εφεδρεία αποτελεί κρίσιμο παράγοντα διασφάλισης της αποτρεπτικής ισχύος μιας χώρας. Πρόσφατα παραδείγματα αποτελούν ο ελληνο-ιταλικός πόλεμος του 1940-41, η κινητοποίηση του 1974 λόγω του Κυπριακού και οι κρίσεις των ετών 1987 και 1996, όπου οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) βασίστηκαν στην αποτελεσματική κινητοποίηση της εφεδρείας λόγω επιστράτευσης (μερικής ή γενικής).

Ως στρατιωτικός όρος η εφεδρεία λογίζεται ως το σύνολο των εφέδρων που είναι σε θέση να ανακληθούν στην ενεργό υπηρεσία, όταν παρουσιαστεί ανάγκη. Με απλά λόγια, μετά την κανονική ολοκλήρωση της στρατιωτικής θητείας του ένας πολίτης του ελληνικού κράτους εξακολουθεί να διατηρεί την υποχρέωση να υπηρετήσει την πατρίδα υπό τα όπλα, τουλάχιστον μέχρι τα 45 χρόνια ζωής του, αν κληθεί να το πράξει λόγω εξαιρετικής ανάγκης (κυρίως κήρυξη πολέμου).

Η περίοδος που διανύουμε, στις αρχές της τρίτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, θα πρέπει να θεωρείται κρίσιμη αναφορικά με την επιβίωση και το μέλλον της χώρας μας ως γεωπολιτικής και γεωοικονομικής διεθνούς οντότητας. Κι αυτό γιατί οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας, κυρίως μετά το 2010 έχουν υποστεί σημαντικές περικοπές εξαιτίας της πρωταρχικής αναγκαιότητας να εξυπηρετηθούν οι μνημονιακές υποχρεώσεις της χώρας, που σχετίζονταν με σημαντική περιστολή των δημοσίων δαπανών (συμπεριλαμβανομένων των αμυντικών δαπανών) με σκοπό την επίτευξη θετικών ρυθμών ανάπτυξης και δημοσιονομικών πλεονασμάτων για την περίοδο 2018-2022 ως προαπαιτούμενων δεσμεύσεων για την συνέχιση της δανειακής υποστήριξης της Ελλάδας από τους λεγόμενους ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Ενδεικτικά, το ΑΕΠ της Ελλάδας για το 2016 ανήλθε σε 175 δις ευρώ και οι αμυντικές δαπάνες σε 4,16 δις ευρώ, που αντιστοιχούσαν στο 2% του ΑΕΠ. Με αυτές τις δαπάνες καλύπτονταν και ο στόχος του 2% επί του ΑΕΠ που αποτελεί το ελάχιστο επίπεδο δαπανών που απαιτεί το ΝΑΤΟ από τα μέλη του. Την ίδια στιγμή, ο μόνιμος εξ ανατολών τουρκικός κίνδυνος γίνεται όλο και περισσότερο αισθητός, αφού η γείτονα χώρα ήδη υλοποιεί και έχει εξαγγείλει μια σειρά από κολοσσιαία στρατιωτικά προγράμματα προμήθειας οπλικών συστημάτων επιθετικής ως επί το πλείστον φιλοσοφίας, με τα οποία επιθυμεί, μεταξύ άλλων στόχων υψηλής στρατηγικής, να ανατρέψει υπέρ της πλήρως το status quo αναφορικά με τα σύνορά της με την Ελλάδα. Η Τουρκία αμφισβητεί ανοικτά την κυριότητα της Δυτικής Θράκης και των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, ενώ ταυτόχρονα επιθυμεί να επιβάλλει μια κατάσταση συγκυριαρχίας στον υποθαλάσσιο χώρο του Αιγαίου, της Κρήτης και της Κύπρου¹.

Ταυτόχρονα, νέες ασύμμετρες απειλές όπως η ισλαμική τρομοκρατία στην Ευρώπη λόγω του προσφυγικού προβλήματος και οι δυνητικοί κίνδυνοι εσωτερικής ασφάλειας που ελλοχεύουν για την Ελλάδα ως πρωταρχικής χώρας εισόδου παρανόμως εισερχομένων, ως επί το πλείστον, προσφύγων από τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Κεντρικής Ασίας, καθιστούν σημαντική την ενεργοποίηση του θεσμού της εφεδρείας γιατί θα επαυξήσει την ικανότητα αποτροπής των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, και γιατί υπό προϋποθέσεις μπορεί να συνδράμει και στην συμπίεση του συνολικού μεγέθους των ετήσιων αμυντικών δαπανών.

2. Τα προβλήματα και τα στατιστικά δεδομένα που αφορούν την ελληνική εφεδρεία

Για να καταστεί αξιόμαχη η εφεδρεία απαιτείται συνεχής εκπαίδευση των εφέδρων ανά τακτά διαστήματα, δηλαδή απαιτούνται διαρκείς μετεκπαιδεύσεις. Η εφεδρεία υλοποιείται μέσα από ένα διοικητικό σύστημα που σχετίζεται με την συνεργασία των στρατολογικών αρχών, των μονάδων επιστράτευσης και των μονάδων εκστρατείας².

Σύμφωνα με το έγκυρο The Military Balance (2017)³ για το 2016 η Ελλάδα διέθετε ενεργό στρατό 93.500 στελεχών στον Στρατό Ξηράς, 15.600 στο Πολεμικό Ναυτικό και 20.750 στην Πολεμική Αεροπορία, και συνολικά προσωπικό 142.950 χιλιάδων ατόμων. Οι έφεδροι εμφανίζονται συνολικά ως 220.500, με 181.500 να κατανέμονται στο Στρατό Ξηράς, 5.000 στο Πολεμικό Ναυτικό και 34.000 στην Πολεμική Αεροπορία.

---

¹ Για την σταδιακή τάση ανατροπής του ισοζυγίου στρατιωτικής ισχύος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας λόγω της δυσμενούς εξέλιξης των μακροοικονομικών στοιχείων της ελληνικής οικονομίας, τουλάχιστον από το 2010 και έπειτα, δείτε Κόλλιας (2017) και Οικονόμου (2018β). Για τα τρέχοντα και μελλοντικά τουρκικά εξοπλιστικά προγράμματα δείτε Οικονόμου (2018β). Γενικότερα, για την διασύνδεση της οικονομικής με την στρατιωτική ισχύ δείτε Κόλλιας (2017), Οικονόμου (2018α) και Οικονόμου και Κυριαζής (2018α, β).

² <http://www.liberal.gr/arthro/171910/amyna--diplomatia/2017/anagki-anabathmisis-tou-thesmou-tis-efedreias-gia-tis-enoples-dunameis.html>

³ <https://www.iiss.org/en/publications>

Σύμφωνα με το SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)⁴ και το The Military Balance (2017)⁵ για το 2016 η Τουρκία διαθέτει ενεργό στρατό 260.200 στελεχών στο Στρατό Ξηράς, 45.600 για το Πολεμικό Ναυτικό, 50.000 στην Πολεμική Αεροπορία, και 156.800 για την στρατοχωροφυλακή με συνολικό αριθμό στελέχωσης των Ενόπλων της Δυνάμεων (ΕΔ) 355.200 άτομα. Οι έφεδροι εμφανίζονται συνολικά ως 378.700, με 258.700 να κατανέμονται στο Στρατό Ξηράς, 55.000 στο Πολεμικό Ναυτικό και 65.000 στην Πολεμική Αεροπορία. Συγκρίνοντας τα ανωτέρω στατιστικά νούμερα προκύπτει ότι η αναλογία Ελλήνων προς Τούρκους εφέδρους είναι 378.000 / 220.500 δηλαδή σε κάθε Έλληνα έφεδρο αντιστοιχούν 1,7 Τούρκοι έφεδροι. Αν η αναλογία αναχθεί σε μη δεκαδικά στατιστικά νούμερα, τότε είναι 1:2.

Σε περίπτωση επιστράτευσης, η Συνολική Οροφή Στρατιωτικών Δυνάμεων (ΣΟΣΔ) και των δυο χωρών είναι το άθροισμα των Ενεργών ΕΔ (ΕΕΔ) + Επίστρατων Εφέδρων (ΕΕ).

Δηλαδή ισχύει: ΣΟΣΔ = ΕΕΔ + ΕΕ

Για το ελληνικό ΣΟΣΔ ισχύει ότι: $142.950 + 220.500 = 363.450$

Για το τουρκικό ΣΟΣΔ ισχύει ότι: $355.200 + 378.700 = 733.900$

Η αναλογία ελληνικού ΣΟΣΔ / τουρκικού ΣΟΣΔ είναι: $363.450 / 733.900 = 0,495$,

δηλαδή για κάθε Έλληνα αντιστοιχούν 2 Τούρκοι. Φυσικά τα στοιχεία αυτά βασίζονται στις διεθνείς βάσεις δεδομένων IISS (London) και SIPRI (Stockholm) και δεν δύνανται να υπολογίσουν την πιθανότητα η Τουρκία να μην δίνει πραγματικά στοιχεία αναφορικά με το μέγεθος της εφεδρείας της. Εικάζουμε ότι σε περίπτωση που η Τουρκία, έχοντας τη δυνατότητα πρώτου χτυπήματος έναντι της Ελλάδας, αποφασίσει να προχωρήσει σε τοπική η γενικευμένη σύρραξη, θα έχει τη δυνατότητα να κινητοποιήσει ακόμη μεγαλύτερο αριθμό εφέδρων από αυτόν που αναφέρεται στα επίσημα στατιστικά στοιχεία.

Μπορούμε να δούμε αναλυτικότερα το ΣΟΣΔ για κάθε κλάδο των ελληνικών ΕΔ σε σύγκριση με το αντίστοιχο τουρκικό ΣΟΣΔ.

Βάσει των ανωτέρω στοιχείων, για τον Στρατό Ξηράς (ΣΞ) έχουμε:

Ελληνικό ΣΟΣΔ (ΣΞ) = (ΕΕΔ + ΕΕ) = $93.500 + 181.500 = 270.000$

Τουρκικό ΣΟΣΔ (ΣΞ) = (ΕΕΔ + ΕΕ) = $260.200 + 258.700 = 518.900$

Η αναλογία είναι $518.900 / 270.000 = 1,92$, περίπου 1:2, δηλαδή για κάθε 1 μέλος του ελληνικού Στρατού Ξηράς αντιστοιχούν 2 Τούρκοι.

Για το Πολεμικό Ναυτικό έχουμε:

Ελληνικό ΣΟΣΔ (ΠΝ) = (ΕΕΔ + ΕΕ) = $15.600 + 5.000 = 20.600$

Τουρκικό ΣΟΣΔ (ΠΝ) = (ΕΕΔ + ΕΕ) = $45.600 + 55.000 = 100.600$

Η αναλογία είναι $100.600 / 20.600 = 4,88$, περίπου 1:5, δηλαδή για κάθε 1 μέλος του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού αντιστοιχούν 5 Τούρκοι

Για την Πολεμική Αεροπορία έχουμε:

Ελληνικό ΣΟΣΔ (ΠΑ) = (ΕΕΔ + ΕΕ) = $20.750 + 34.000 = 54.750$

---

⁴ <https://sipri.org/databases/milex>

⁵ <https://www.iiss.org/en/publications>

Τουρκικό ΣΟΣΔ (ΠΑ) = (ΕΕΔ + ΕΕ) = 50.000 + 65.000 = 115.000

Η αναλογία είναι $115.000 / 54.750 = 2,1$, περίπου 1:2, δηλαδή σε κάθε μέλος της ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας αντιστοιχούν 2 Τούρκοι

Από την άλλη πλευρά, δεν θα ήταν σωστό η σύγκριση στρατιωτικής ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας να μην συμπεριλάβει και το δεδομένο ότι πλην της Ελλάδας η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να διατηρεί διαρκώς στρατιωτικές δυνάμεις και σε άλλα μέτωπα, όπως στα σύνορα με την Αρμενία, το Ιράν και τη Συρία όπου τώρα διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά των Κούρδων ανταρτών αλλά και την κυβέρνηση Άσαντ, και φυσικά μέσα στην ίδια την νοτιοανατολική Τουρκία με σκοπό τον έλεγχο και την καταστολή της κούρδικης οργάνωσης ανταρτών του ΡΚΚ. Συνεπώς είναι σχεδόν βέβαιο ότι σε περίπτωση μελλοντικής πραγματοποίησης του χειρότερου σεναρίου, της ανοικτής στρατιωτικής αντιπαράθεσης Ελλάδας-Τουρκίας, ένα τμήμα τουρκικών στρατευμάτων του στρατού ξηράς δεν θα εμπλακεί καθόλου στην σύρραξη ευρισκόμενο σε αυτές τις περιοχές, και εκτός του ελληνοτουρκικού θεάτρου των επιχειρήσεων.

Τα στοιχεία που αφορούν την ελληνική ικανότητα για την ενεργοποίηση της εφεδρείας φαίνεται ότι περισσότερο ισχύουν στα χαρτιά. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι έφεδροι, μετά το πέρας της κανονικής τους στρατιωτικής θητείας, δεν καλούνται ποτέ (ή σχεδόν ποτέ) για μετεκπαίδευση. Και όσοι καλούνται, σε ποσοστό 50-80% δεν ανταποκρίνονται στην πρόσκληση. Στην ουσία, δηλαδή, το επίπεδο αποτελεσματικότητας της εφεδρείας των ελληνικών ΕΔ είναι εξαιρετικά αμφίβολο⁶. Η πιθανότητα να ζητηθεί από ένα έφεδρο να κληθεί σε μετεκπαίδευση τουλάχιστον 1 φορά στα 5 χρόνια είναι πολύ μικρή. Στην πράξη, οι περισσότεροι έφεδροι δεν καλούνται ποτέ. Αποτέλεσμα είναι η απειροελάχιστη και αποσπασματική εκπαίδευση ελαχίστων εφέδρων και συνεπώς η ακαταλληλότητά τους όταν θα χρειαστεί.

Η εφεδρεία πάσχει από την ίδια θεσμική και κοινωνική απαξίωση που χαρακτηρίζει τη θητεία. Φυσικά αυτό δεν είναι παράλογο. Οι νέοι στρατεύσιμοι θεωρούν τη στρατιωτική θητεία, για μια σειρά από λόγους, ως “χάσιμο χρόνου”. Αυτή τους η αντίληψη επιτείνεται όταν κατά την διάρκεια της θητείας τους παρατηρούνται αδικίες και βρίσκονται αντιμέτωποι με ρουσφετολογικά περιστατικά που προκαλούνται ως επί το πλείστον από παρεμβάσεις κομματικών γραφείων και εκπροσώπων πολιτικών. Επίσης οι νεοσύλλεκτοι, λόγω του μικρού χρόνου της θητείας, δεν μπορούν να εκπαιδευτούν αποτελεσματικά ως μαχητές και σε κρίσιμες ειδικότητες με αποτέλεσμα η πραγματική μαχητική τους αξία να καθίσταται κατώτερη των περιστάσεων. Χαρακτηριστικά, ενώ το 2003 είχαν κληθεί κάτι πάνω από 35.000 έφεδροι για να εκπαιδευτούν, το 2013 μόλις που άγγιξαν τους 5000 και παρουσιάστηκαν περίπου 4000. Ο αριθμός αυτός θα πρέπει να θεωρείται εξαιρετικά μικρός, αν υπολογίσει κάποιος ότι υποτίθεται πως διαθέτουμε δύναμη 181.500 εφέδρων μόνο στον Στρατό Ξηράς⁷.

⁶ <http://www.militaire.gr/%CE%B5%CF%86%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%83-%CF%85%CF%80%CE%B5%CE%B8%CE%B1/>

⁷ <http://www.armyvoice.gr/2017/11/vomva-gia-tin-ethniki-amina-anekpedefti-i-efedri-apokaliptika-stichia.html>

3. Επιτυχημένα συστήματα εφεδρείας. Η περίπτωση της Φινλανδίας

Η Ελλάδα οφείλει να μελετήσει μια σειρά από επιτυχημένα συστήματα εφεδρείας από το εξωτερικό όπως αυτά της Φινλανδίας, της Ελβετίας, του Ισραήλ, της Μεγάλης Βρετανίας και των ΗΠΑ. Παρακάτω παρουσιάζουμε ενδεικτικά το σύστημα εφεδρείας της Φινλανδίας λόγω του ότι αυτή ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως η Ελλάδα.

Η Φινλανδία έχει πληθυσμό 5,498 εκ. κατοίκους. Η θητεία των στρατεύσιμων διαρκεί έως και 12 μήνες (6 μήνες οι τυφεκιοφόροι, 9 οι οπλίτες με ειδικότητα και 12 οι έφεδροι υπαξιωματικοί και αξιωματικοί). Μετά την απόλυση υπάρχουν δυο ειδών εφεδρείες. Η μία όπου καλούνται οι έφεδροι για μια βδομάδα κάθε 3-7 χρόνια. Η δεύτερη όμως είναι η εθελοντική εφεδρεία, όπου οι έφεδροι γίνονται μέλη σχηματισμών εφέδρων οι οποίοι ανήκουν στο Φινλανδικό ΓΕΣ. Κάθε περιοχή έχει το δικό της σχηματισμό Εφέδρων, όπου κατατάσσονται εθελοντικά έφεδροι με σκοπό την συνέχιση της εκπαίδευσής τους. Οι συγκεκριμένοι έφεδροι καλούνται ένα Σαββατοκύριακο το μήνα να λάβουν μέρος σε εκπαίδευση και να συμμετέχουν σε μια εβδομαδιαία Τακτική Άσκηση Μετά Στρατευμάτων (ΤΑΜΣ) μια φορά το εξάμηνο. Είναι οργανωμένοι σε Πεζικό και Καταδρομείς και οι μονάδες τους κυμαίνονται από επίπεδο διμοιρίας μέχρι και τάγματος, ανάλογα το πληθυσμό της περιοχής. Σε περίπτωση επιστράτευσης οι εθελοντές έφεδροι θα κληθούν με διμοιρίες στελεχωμένες βάσει του τοπικού σχηματισμού στον οποίο ανήκουν και συνεπώς θα υπηρετήσουν με τα άτομα με τα οποία εκπαιδεύτηκαν και γνωρίζουν.

Όπως και με την περίπτωση της Ελβετίας, αυτό βοηθά στην επίτευξη ψυχικού δεσίματος και συνοχής στο στράτευμα. Στη Φινλανδία μάλιστα οι έφεδροι μπορούν εφόσον το επιθυμούν να λάβουν μέρος σε Ειρηνευτικές Αποστολές, ενώ προάγονται οι υπαξιωματικοί μέχρι το βαθμό του Αρχιλοχία και οι Αξιωματικοί μέχρι το βαθμό του Ταγματάρχη⁸. Η εν ενεργεία οροφή των ελβετικών ΕΔ ανέρχεται σε 22.200 προσωπικό. Σε περίπτωση που κινητοποιηθεί η εφεδρεία, μπορεί να αποδώσει συνολικά 354.000 προσωπικό. Η αναλογία ενεργών μελών των φινλανδικών ΕΔ σε σχέση με αυτές των εφέδρων ανέρχεται σε 1:16, που δείχνει την πολύ μεγάλη σημασία της εφεδρείας στην επίτευξη αποτελεσματικής άμυνας της χώρας.

4. Οι προτάσεις για την αναβάθμιση του ρόλου της εφεδρείας στην Ελλάδα

Παρακάτω ακολουθεί μια σειρά από προτάσεις αναφορικά με την αναδιοργάνωση της εφεδρείας των ελληνικών ΕΔ. Η αναδιοργάνωση θα μπορούσε να περιλαμβάνει τις εξής προτάσεις⁹:

- να ιδρυθούν υπό το ΓΕΣ μονάδες εφέδρων σε κάθε νομό, όπου εθελοντικά θα κατατάσσονται οι ενδιαφερόμενοι κατόπιν διαδικασίας αυστηρής επιλογής (σε συνεργασία με τη Στρατολογία).
- Οι εθελοντές έφεδροι στρατιώτες θα καλούνται για εκπαίδευση και υπηρεσία σε προκαθορισμένες ημερομηνίες όπως ενδεικτικά ένα σαββατοκύριακο το μήνα και μια εβδομάδα το έτος (για άσκηση). Κατά συνέπεια θα έχουν σε καιρό ειρήνης υποχρεώσεις υπηρεσίας περίπου 30 ημέρες ανά έτος.

⁸ <http://www.militaire.gr/%CE%B5%CF%86%CE%B5%CE%B4%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%83-%CF%85%CF%80%CE%B5%CE%B8%CE%B1/>

⁹ Δείτε https://isxys.blogspot.com/2014/09/blog-post_19.html

- Η εκπαίδευση θα γίνεται με την συνδρομή του ΓΕΣ και δεν θα περιλαμβάνει μόνο βολές αλλά και τακτικές μάχης, ασκήσεις μικρής κλίμακας (π.χ. επιδρομές) και τέλος εκπαίδευση ειδικότητας.
- Σε περίπτωση επιστράτευσης οι εθελοντές έφεδροι θα καλούνται να υπηρετήσουν σαν μονάδες στην πρώτη γραμμή.
- Όντας έχοντας λάβει μια κοινή και συνεχή εκπαίδευση και λόγω της επιστράτευσης με άτομα που γνωρίζονται μεταξύ τους θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν με επιτυχία στο σύγχρονο πεδίο της μάχης. Με αυτό τον τρόπο το ΓΕΣ θα μπορέσει να έχει μια εφεδρεία άμεσης αντίδρασης με υψηλό δείκτη εκπαίδευσης και ηθικού.

Στους εφέδρους το ΓΕΣ μπορεί να δίνει ως κίνητρα:

- Φοροαπαλλαγές.
- Δυνατότητα δωρεάν ετησίων εξετάσεων σε στρατιωτικά νοσοκομεία.
- Δυνατότητα αγορών σε στρατιωτικά πρατήρια.

Ευελπιστούμε ότι οι συγκεκριμένες προτάσεις θα συνεισφέρουν στον διάλογο για ριζική επαύξηση των δυνατοτήτων της εφεδρείας. Βέβαια, η βέλτιστη περίπτωση θα ήταν να παρασχεθεί μια οικονομοτεχνική μελέτη που να μπορεί να αποτιμήσει το κόστος/δαπάνη για την εφαρμογή μιας αποτελεσματικής εφεδρείας. Η μελέτη αυτή, για να παράσχει αξιόπιστα οικονομικά αριθμητικά αποτελέσματα θα έπρεπε να γνωρίζει μια σειρά από δεδομένα όπως:

- Το κόστος της ημερήσιας αποζημίωσης των εφέδρων.
- Το κόστος που θα προέκυπτε από τις επιπλέον δαπάνες για την σίτιση των εφέδρων κατά τις μέρες εκπαίδευσης και συμμετοχής σε ΤΑΜΣ.
- Τα κόστη μετακίνησης των εφέδρων. Όσο περισσότερες είναι οι επιστρατευτικές μονάδες, τόσο μικρότερο και το κόστος μετακίνησης που οφείλουν να καλύψουν οι ΕΔ.
- Το κόστος της εκπαίδευσης αυτής καθ' αυτής (πληρωμή αξ/κων-εκπαιδευτών των εφέδρων, κόστος φυσιγγίων τυφεκίων, βλημάτων πυροβόλων που θα χρησιμοποιηθούν κατά την εκπαίδευση, καύσιμα αρμάτων, ερπυστριοφόρων, ελικοπτέρων κλπ).

Γενικά, έχει υπολογιστεί ότι η επιβάρυνση των εφέδρων στον ετήσιο προϋπολογισμό της Άμυνας είναι πολύ μικρή (1,3% για την Βρετανία και λιγότερο από 1% για την Φιλανδία). Αν υιοθετήσουμε το φινλανδικό μοντέλο, που ίσως μας ταιριάζει λόγω γεωμορφολογίας (Φινλανδία-εκτεταμένα φιόρδ, Ελλάδα-εκτεταμένο νησιωτικό σύμπλεγμα), τότε ένας πρόχειρος προϋπολογισμός 1,3-1,5% επί του μεγέθους των αμυντικών δαπανών το 2016, θα έδινε κόστος δαπάνης για της ελληνικής εφεδρεία ίσο με $4.160 \text{ εκ. ευρώ} \cdot 1,5\% = 62,4$, δηλαδή περίπου 62 εκατομμύρια ευρώ.

Το ποσό αυτό δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να κριθεί απαγορευτικό. Εν κατακλείδι, το συνολικό κόστος της μιας ριζικά αναδιοργανωμένης εφεδρείας δεν φαίνεται απαγορευτικό, ακόμη και με τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας στην μεταμνημονιακή περίοδο. Το εγχείρημα πρέπει να αναληφθεί, διότι εξαιτίας του όλο και διογκούμενου τουρκικού κινδύνου, “οι καιροί ου μενεοί”, ενώ διάγουμε “πορεία σε ταραγμένες θάλασσες”.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κόλλιας, Χ. (2017). *Οικονομική της άμυνας*. Αθήνα: Τουρικής
- Οικονόμου, Ε.Μ. (2018α). *Οικονομία, πόλεμος και θεσμοί: Η αρχαία Αθήνα από την Αρχαϊκή ως την Κλασική Περίοδο (750-323 π.Χ.)*. Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος.
- Οικονόμου, Ε.Μ.Λ. (2018β). “Τα οικονομικά της άμυνας και της ασφάλειας έναντι των απειλών και προκλήσεων της Ελλάδας στην εποχή της οικονομικής κρίσεως”, στο Η. Κεβόρκ & Χ. Κόλλιας (Επιμ. Έκδ.). *Μελέτες Εφαρμοσμένης Οικονομικής στην Άμυνα και την Ασφάλεια* (σελ. 257-290). Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Οικονόμου Ε.Μ. & Κυριαζής, Ν. (2018α). *Οικονομία, πόλεμος, στρατηγική και θεσμοί: Η Ελλάδα και η Αρχαϊκή Συμπολιτεία (389-146 π.Χ.)*. Αθήνα: Εκδόσεις Πληθώρα.
- Οικονόμου, Ε.Μ.Λ. & Κυριαζής, Ν. (2018β). “Η συσχέτιση της οικονομίας και του πολέμου: Μια βιβλιογραφική επισκόπηση”, στο Η. Κεβόρκ & Χ. Κόλλιας & (Επιμ. Έκδ.). *Μελέτες Εφαρμοσμένης Οικονομικής στην Άμυνα και την Ασφάλεια* (σελ. 45-76). Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.